

1941-1945-ci illər müharibəsində qadınların ordu sıralarında qulluq etmələri könnüllük xarakteri daşımışdır. Bu sahədə qadın tibb bacılarının döyüş meydanlarında yaralılara təcili yardımları xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Ümumiyyətlə, yaşadığı tarixi dövrdən, onun sosial-iqtisadi vəziyyətindən, coğrafi məkanından, irqindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq, qadın bəşəriyyətin inkişafının bütün mərhələlərində özünəməxsus aparıcı qüvvə kimi tanınmışdır. Onlar kişilərlə bərabər dövlət quruculuğunda, siyasi qərarların verilməsində fəal iştirak etmişlər.

partizan dəstəsinə qoşulan Aliyev Rüstəmbəyova tibb-sanitar batalyonunun rəisi işləyib.

Müharibə illərində digər bir qadın qəhrəmanımız - gəmi kapitanı Şövkət Səlimova 1940-cı ildə Bakı Dənizçilik Məktəbini bitirib. O, Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi İdarəsində gəmi kapitanının müavini və daha sonra gəmi kapitanı vəzifəsində çalışıb. Şövkət Səlimova müharibə illərində gəmi ilə neft, silah daşınmasında böyük əməyi keçən şəxslərdəndir. Müharibə dövründə dünyada iki qadın gəmi kapitanından biri olub. "Qırmızı Ulduz" və 2-ci dərəcəli "Vətən müharibəsi" ordenləri ilə təltif edilib.

Dəhşətli günlərdən illər keçsə də, ölümə qədər güllələrdən həyatını xilas edə bilmiş və bu gün aramızda olan qadınlarımızdan Fatma Səttarova, Tahirə Qaziyeva, Mariya Rzayeva, Adilə

Müharibədən sonrakı quruculuq illərində də qadınlarımız öz bilik və bacarıqlarını Azərbaycan dövlətinin inkişafına sərf etmişlər. Tibb elmləri doktoru, akademik Zərifə Əliyeva, tibb elmləri doktoru Adilə Namazova, Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetinin keçmiş rektoru professor Zəhra Quliyeva, tibb elmləri doktoru Zəkiyyə İsmayılova, yazıçı Əzizə Cəfərzadə, dövlət və ictimai xadim Zəfər Verdiyeva, tarixçi alim, akademik Nailə Vəlixanlı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Şamama Əliyeva, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin keçmiş sədri Südbə Həsənova, respublikanın əməkdar hüquqşünası Əfşən Əfəndiyeva, Şəfiqə Əliyeva, Gülzar Rzayeva, SSRİ xalq artisti, Milli Məclisin deputatı Zeynəb Xanlarova, tanınmış alim Sara Aşurbəyli, tarix üzrə fəlsəfə doktoru kafedra müdiri Firdovsiyyə Əhmədova və qeyriləri Azərbaycan xalqının fəxridirlər.

Çox təəssüflər olsun ki, tarixdə bəzi xoşagəlməz hadisələr təkrar olunur. SSRİ-nin dağılmasından ermənilər ustalıqla istifadə edərək, dinc quruculuq illərindəki əmin-amanlığı pozdular. Ərazilərimizin 20 faizi Ermənistan tərəfindən işğal məruz qaldığına görə Azərbaycan qadını müasir dövrdə də yenidən müharibə şəraitində yaşayır, kişilərlə bərabər çalışır, düşmənlərimizə qarşı mübarizə aparır. Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan tərəfindən işğal olunması nəticəsində yüzlərlə qadınımız şəhid olmuşdur.

Salatın Əsgərova, Gültəkin Əsgərova kimi cəsur qadınlarımız ölmlərindən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşlər. Qaratel Hacımahmudova isə Qaxda könnüllü olaraq ana torpağın müdafiəsinə qalxıb. 1993-cü ildə Aşağı Əskipara kəndində mühasirəyə düşüb, güclü atışmada əsgərlərimizə kömək edib, sonra düşmən əlinə keçməmək üçün axırıncı gülləni özünə sıxıb. Ölümündən sonra "Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif olunub.

Bütün bunlarla yanaşı, onu da qeyd etməliyik ki, məhz Ermənistanın təcavüzkarlığı nəticəsində 400 mindən çox qadın və 300 mindən çox uşaq qaçqın və məcburi köçkün düşmüşdür. Onlardan yüz minlərlə qadın və qızlarımız öz vətənlərini itirmiş, ailələri dağılmışdır. Bu gün qaçqın və məcburi köçkün, həmçinin şəhid ailəsi olan və müharibənin ağırlığını çiyinlərində daşıyan qadınlarımızın fədakarlığını xüsusi qeyd edirik.

Nəhayət, 2016-cı il aprelin 2-5-də erməni silahlı birləşmələri dinc əhalimizə ağır texniki silahlardan atəş açaraq kəndlərimizə basqın etdikdə rəşadətli Silahlı Qüvvələrimiz düşməne tutarlı sarsıdıcı zərbələr endirmiş, cəbhə boyunca zirvələri fəth etmişdir.

Ordumuzun qazandığı uğurlar bütün millətimizi, xüsusilə qadınlarımızı sevindirmişdir. Onlar bütün dövrlərdə vətənə, xalqa, millətə və ailəyə böyük məhəbbət və sevgi ilə bağlıdırlar.

**Cahangir NƏSİROV,
Salman BABAYEV,
İradə İBRAHİMOVA,
Azərbaycan Respublikası Müharibə,
Əmək və Silahlı Qüvvələr
Veteranlar Təşkilatının əməkdaşları**

Onlara zəfər yaraşır

Azərbaycan qadınları müharibə və quruculuq illərində fədakarlıq nümunəsi göstərüb ön cəbhədə düşməne qənim, arxada vətənə dayaq olublar

Azərbaycanın qadın və qızları 1941-1945-ci illər müharibəsində xüsusi dəyanətləri ilə seçilmişlər. 10 min nəfərdən çox azərbaycanlı qızı cəbhəyə getmişdir. Onlar döyüş təyayunlarını, tankları idarə etmiş, puləmyotçu və topçu, avtomatçı və snayper, tibb işçisi, rabitəçi olmuşlar.

Azərbaycan qadınları ön və arxa cəbhədə fədakarlıq, hünər, qəhrəmanlıq göstərmişlər. Arxa cəbhədə qadınlar neft buruqlarında, dəmir yollarında, kənd təsərrüfatı texnikası - traktor, kombayn sükanında, hospitalarda və başqa sahələrdə də kişiləri əvəz etmişlər.

İlk qadın təyayunlarımız, milli aviasiyamızın ilk "göyərçinləri" - Leyla Məmmədbəyova 1930-1931-ci illərdə Bakı Aviasiya Məktəbində təyayunçuluq ixtisasına yiyələnmiş, Bakı aeroklubunun yaradıcılarından və müəllimlərindən biri olmuşdur. O, təkcə Azərbaycan tarixində deyil, Qafqazda, Cənubi Avropa və Yaxın Şərqdə ilk qadın təyayunçusu, aviasiya mayoru rütbəsinə yiyələnmişdi. 1932-ci ildə Moskva Mərkəzi Aviasiya Məktəbində təhsilini davam etdirən Leyla 1933-cü ildə Moskvanın Tuşino aerodromunda "U-2" təyayunlarından paraşütlə atılaraq Nina Kamnevadan sonra SSRİ-nin ikinci qadın paraşütçüsü adına sahib olmuşdur. Sonralar hərbi peşəsini Bakı aeroklubunda müəllim kimi davam etdirmişdir. Yetkinlik yaşına çatmamış uşaqları olduğundan Məmmədbəyovanı döyüşə aparmayıblar. O, müharibə illərində yüzlərlə desant və 4 min paraşütçü hazırlayaraq cəbhəyə yollayıb. Yetirmələri arasında iki nəfər Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adını alan da vardır.

Sona Nurayeva da ilk təyayunçular qadınlardan olub. O, Bakı təyayun klubunda yetişib, 1936-cı ildə Ba-

mandir müavini olmuş, 500-ə qədər döyüş əməliyyatlarında iştirak etmişdir. İkinci dərəcəli "Böyük Vətən müharibəsi" ordeni və "Almaniya üzərində qələbəyə görə" medalı ilə təltif edilmişdir. Ordudan aviasiya kapitanı rütbəsi ilə tərxis olunan Z.Seyidməmmədova ömrünün qalan hissəsini doğma Azərbaycanın inkişafına həsr etmişdir.

Cəsur qadın təyayunlarımız haqqında danışarkən Ziba Dadaşovanın və Zərifə Qasımovanın adlarını çəkmək olmur. 1941-1945-ci illər müharibəsində Bakını mühafizə edən xüsusi aviadəstənin tərkibində bu qızlar da şücaət göstərmişlər.

Dürrə Məmmədova 1941-1945-ci illər müharibəsi iştirakçısı, baş leytenant, SSRİ tibb xidməti əlaçısı olub. 1981-ci ildə Azərbaycan SSR əməkdar səhiyyə işçisi adını alıb. Müharibənin ilk günlərindən könnüllü cəbhəyə gedib, Qara Dəniz Donanmasında hərbi hospitalda çalışıb, Novorossiysk uğrunda gedən döyüşlərdə 18-ci ordunun tərkibində tibb işçisi kimi iştirak edib. 1948-ci ildə ordudan tərxis olunub, 1949-1951-ci illərdə Leninqradda (Sankt-Peterburqda), 1951-1961-ci illərdə Uzaq Şərqdə hərbi hospitallarda işləyib, orden və medallarla təltif olunub.

Aliyev Rüstəmbəyova 1941-1945-ci illər müharibəsi qəhrəmanı, partizan hərəkətinin iştirakçısı olub. 1935-ci ildə 1-ci Leninqrad Tibb İnstitutunu bitirdikdən sonra Özbəkistanda işləyib. 1938-ci ildən isə o, Moskvada Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda çalışıb. Müharibənin ilk günlərindən Moskva, sonra Smolensk yaxınlığında tibb-sanitar batalyonunda xidmət edib. 1941-ci ildə əsir aparılıb. 1942-ci ilin əvvəllərində əsirlikdən qaçıb. Smolensk meşələrində fəaliyyət göstərən "Deduşka"

Ağakışiyeva, İrina Qədimova, Vera İbrahimovanın adlarını çəkməyib.

Fatma Səttarova 20 yaşında tibb bacısı olaraq Azərbaycan oğulları ilə bərabər könnüllü surətdə cəbhəyə getmişdir. Müxtəlif hospitalarda xidmət etmiş, həmçinin Leninqrad blokadasında və Moskvatrafı döyüşlərdə olmuşdur. Müharibə qurtardıqdan sonra vətənə qayıdaraq ali təhsil almış və dövlət idarələrində müxtəlif vəzifələrdə çalışmışdır.

Mariya Rzayeva da 18 yaşında cəbhəyə könnüllü getmiş və döyüşlərdə iştirak etmişdir. Stalinqrad (indi Volqoqrad) uğrunda döyüşlərdə Mariya Rzayevanı eşitmə və görmə qabiliyyətinin yüksək olduğundan, zenit artilleriyası üçün kəşfiyyatçı işinə cəlb etmişlər.

Azərbaycan anaları müharibədə tarixi qələbənin qazanılmasında 700 mindən çox igid oğullarını, qeyrətli qızlarını düşməne qarşı döyüşə yola salmışlar.

Müharibədə Azərbaycan oğul və qızlarının faşizmin məhv edilməsində göstərdikləri qəhrəmanlıqlar, onların həyat tərzi və fəaliyyəti gənclərimiz üçün əsl nümunə, vətənpərvərlik məktəbidir. Müharibə illərində Azərbaycanın kənd təsərrüfatının idarə edilməsində, bol məhsul istehsal olunmasında da zəhmətkeş qadınlarımızın əməyi danılmazdır.

Müharibə illərində yazıçı və şairlərimizlə bərabər respublikanın incəsənət işçiləri, o cümlədən sevimli müğənnilərimiz Şövkət Ələkbərova, Rəhilə Həsənova, Elmira Rəhimova, Sara Qədimova, Rübabə Muradova, Tükəzban İsmayılova, Fatma Mehraliyeva, Leyla Bədərbəyli, Həqiqət Rzayeva, Nərmine Məmmədova, bəstəkar Şəfiqə Axundova və qeyriləri cəbhə bölgələrinə gedərək, əsgərlər qarşısında konsertlər vermiş və onları mənəvi cəhətdən ruhlandırmışlar.